

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

14. De delectu & compositione Nominum, ad venustandam Periodum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

dem precor ab iisdem dijs immortalibus, ob eiusdem hominis, consulum vnâ cum salute obtinendum: Et, vt vestra mentes, atque sententia, cum populi Romani voluntate, suffragijsque consentiant, eaque res vobis, populoque Romano pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque adferat: Et ex eo licet videre, quæ sit iusta periodi amplificatio, habenda enim est ratio perspicuitatis, nec multa sunt cum obscuritate promiscuè agglutinanda: Cauendum quoque, ne dum amplificationis studio abducimur, periodus in nimiam magnitudinem excrescat, nisi fortè sit distributio, aut enumeratio, & similes amplificationis figurae.

De delectu, & compositione nominum, ad venustandam periodum.

CAPVT XIV.

Cic. 3. de
v. n. 169.

AGenne, quoniam protrahenda periodi rationem habes, quarum venustanda modum is autem est duplex, in delectu scilicet, & compositione verborum: legenda sunt, vt præcipit Cicero, consonantia, grauias, lenia, nitida.

Consonantiora sunt superlatiua positiuis, in graui præsertim genere dicendi: vt pro lege Manil. [Quamquam mihi frequens conspectus vester multo iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus est visus, Quiritis.

Item verba præstant plerumque, vt, *Dominatrix animi cupiditas*, consonantius est, quam si *dominam* dicas; *regnatorem Asia* grauius protulit Virgilius, quam *regem*.

Ad summum composita, vt grandiora sunt, sic vocaliora, pro Roscio Amer. [Parentum pœnas a consceleratissimis filijs repetunt. Sic, constuprare, permouere, exercuciare, meliora sunt, quam stuprare, mouere, cruciari.

Grauiora sunt, quæ maiorem vim, aut bonitatis, aut malitiæ ostendunt, quæque magis aut prodesse, aut nocere videntur.

Leniora sunt, si vitentur sordida, & abiecta, licuit Martiali inquinato vocabulo vti, quod *Sic. Aduat*, Cicero melius expressit per detractionem confecti, consumptique cibi; nolo dici, morte *Africani castratam esse Rempub.* nolo steruus

curæ dici *Glauciam*, quamuis sit simile, tamen est vtrobique deformis cogitatio similitudinis.

Hæc vbi lecta fuerint vocabula, magno deinde artificio sunt coniungenda: siquidem felicissimus est dicendi modus, cui rectus ordo, aut apta iunctura, & cum his numerus oportune cadit: quod si negligatur, plurimum de oratione detrahitur suauitatis. Sex vitia contra compositionem notat Cicero.

Primum est concursus, & hiatus vocalium, quæ vastam, & incomptam orationem reddunt, vt; *Pacca amor amantissima*, Et, *Ego omni officio*, quamquam Ciceronianum est, sed in familiari collocaione toleratur.

Secundum, eiusdem literæ nimia assiduitas, quæ rixetur in orationis commissura, vt; Rex Persarum Xerxes pontum pedibus pertransiuit. Aspera sanè, & iniucunda hæc oratio, propter asperos consonantium concursus: melius, si quis ita commutet; [Xerxes opulentissimus Rex Persarum, cum in Græciam venire decreuisset, super Hellepontum fabricato ponte, pedibus ipsam mare pertransiuit.

Tertium, eiusdem verbi nimia assiduitas, vt; Nam cuius rationis ratio non extet, ei rationi ratio non est fidem habere.

Quartum, nimis crebra Homœoptora, vt; Veniunt fientes, plorantes, lachrymantes, obstantes.

Quintum, traictio verborum, & transpositio inconcinna, quo in vitio est Lucillius poetæ, vt sæpè, tam in hoc versiculo:

Has res ad te scriptas Luci misimus Aelli.

Nec mirum, si stans pede in vno recentior versus similes componebat. Affectata est autem ista compositio Mœcenatis, inter sacra monis aqua faxinos, & ideo peruerla.

Sextum, longa verborum continuatio, & nimis proluxa periodus, quæ & auditoris aures, & oratoris spiritum lædit, nisi tamè necessaria videatur aliquando perigræphe, quæ est excessus supra iustam periodum, propter multiplicem partium enumerationem.

His adde amphibologiam orationis, & collidètia nomina, vt, *res inuisa visa*, & multa monosyllaba leuius subsultantia, & si quæ ex postrema syllaba antegressæ dictionis, ac prima consequentis fiat nominis deformitas.

Ordo, & collocatio.

Ordo, & collocatio verborum hoc exigit, vt in simplicibus leuiori postponatur graui-

us, cum oratio amplificatur, cum imminuitur, grauioribus leuiora succedant. Sic 2. Philipp. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate.

Secundò, vt rerum naturalis ordo, & dignitas seruetur; Nam viros, & feminas, diem & noctem, ortum & occasum dicas potius, quam fecus.

Tertiò, ne permutato ordine, quædam sint superuacua, vt, *filius, priuignus*, Dionysius Halicarnassus, hæc nimis quidè accuratè & morosè initio obseruauerat, nam nomina verbis semper anteponenda, verba aduerbijs censebat, & hoc confirmat. Homeri testimonijs, *ἀνδρῶν μοι ἐννεπε μούσα πολλὰρόπων. & μὴν*, *ἀείδε δαΐδα. & κτείνε δ' ἐπιπροδάδην*. Sed propter alias obseruationes, sententiam mutauit.

Observationes in Cicerone.

CAPVT XV.

Næque verò sunt contemnendæ obseruationes, quæ ex Cicerone afferuntur.

Prima, Ablatiuus absolute positus, aut ante verbum, aut initio ponendus. [Stulti autem, malorum obuersate memoria torquentur: sapientes bona præterita reuouata delectant.] Initio, vt, [Re intellecta in verborum vsu faciles esse debemus, 4. Tusc. n. 19.]

Secundò, Adiectiuum dissyllabum substantiuo plurium syllabarum postponitur elegantius. Cicero de Oratore: [Quid enim est maius, quam cum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo, iudicare, quæ sit optima species, & quasi figura dicendi] & 1. de diuinat. num. 52. [Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur: quæ res habet inflationem magnam.]

Tertiò, adiectiua multitudinem significanti ornatius substantiuis postponitur, vt, [Definitio primum deprehensa verbo vno, aut adiecto, aut dempro, sepe extorqueretur è manibus, Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est.]

Quartò, Adiectiuum polysyllabum in fronte orationis, & sine, non inueniuntè ponitur, vt Miseri qui sunt inglorij. Et pro Quin. Nihil enim facile persuaderetur iuuis.

Quintò, adiectiuum à substantiuo positione venustè subiungitur, vt est omnino patriæ charitas meo quidem iudicio maxima, sed amor, voluntatisque coniunctio plus habet suauitatis.

Sextò, cognomina interdum proprijs nominibus præponuntur. Sic Marcus Tull. Phalerus Demetrius meo quidem iudicio, præstitit cæteris.

Septimò, cognomen interim à proprio seiuungendum, vt, Marcum verò Cethegum. Cic. de Claris Orat.

Octauò, comparatiuus, & superlatiuus postponitur elegantius substantiuo, vt [Cultura animi Philosophia, quæ extrahit vitia radicibus, & præparat animos ad satius accipiendos, eaque mandat ijs, & vt ita dicam, ferit, quæ adulta fructus vberrimos ferant.] Et 2. Philip. Intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit.

Nonò, comparatiuus initio orationis vsitate ponitur. Idem finem periodi decorat, atque exornat. Quintilianus. Decentior equus, cuius astricta sunt ilia, si idem velocior. Et Tuscul. 3. Nihil visum est illo planè iucundius.

Decimò, Nomina propria, & ea polysyllaba, periodi initium honestat, vt: Neoptolemus ille quidem, & Antiochiam locum nobilem.

Vndecimò, nominibus proprijs, quod additum est ad laudem, aut vituperationem, id est sapius proponendum. Tantis amator secreti Demosthenes.

Duodecimò, in pronominibus, vt, satis est comprobatur illud, refert rem prius dictam hoc posterius.

Nullus, elegantius substantiuo postponitur. Sic apud Ciceronem. Ad te scribendi meo arbitrari facultas nulla datur. Et in epistolis, Maius mihi dare beneficium nullum potes.

Pronomen primitiuum participio, & nunquam nomini adiectiuo postponitur: vt, Pythagoras non sapientem se, vt qui ante eum fuerunt, sed studiosum sapientiæ vocari voluit.

Tertio decimò, verbum modi finiti, quod multis syllabis constat, in orationis principio non ineleganter ponitur: vt, Solet in mentem venire illius temporis: &, Excitat eos magnitudo, & varietas.

Decimoquartò. Item finem sapius implet, & venustat. Sed tamen errant, qui semper vltimè